שטריכן צו בייראָנס בילד

„נישט מיט דער האַנד, מיטן האַרץ האָב איך חרוב געמאַכט א האַרץ" (מאַנפרעד)

...וואָרן וואָס פאַר א ווערט האָבן ביכער, —

ווען זיי עפענען זיך נישט אויף ווי עס עפנט זיך דער הימל איבערגעשניטן מיט א בליץ, כדי אַרויסצולייזן די אָנגעזאַמלטע דונערן, וועלכע דאַרפן אַריינהילכן אין די אויערן פון דעם וועלט־אַל און אָנוואַרפן א שרעק פאַרן לעבן און א מורא פאַרן טויט? —

וואָרן וואָס פאַר א ווערט האָבן ביכער, אויב מיר מאַכן זיי אויף און דאָך בלייבן זיי פאַרמאַכטע, ווייל דאָס האַרץ פון וואַנען זיי קומען האָט זיך קיינמאָל נישט געשפּאָלטן און ווען אפילו יאָ, האָט זיך דער בראָך ביסלעכווייז, ביסלעכווייז פאַרצויגן מיט פאַפּירענע בלעטער, און אויב מיר לייענען דאָרט וועגן אייביקער וואַנגלעניש, און צער פון דער וואַנגלעניש, וועגן פאַראומערטקייט און אַן אָנהויב און יסורים און א סוף — ווערן מיר באַאיינפלוסט, ליידן מיר אפילו מיט; אָבער נישט אונזער גאַנצע פּסיכיק ווערט פיקסירט. מיר קענען תמיד געפינען א לופטשיק זיך צו באַפרייען. אויף אונז בלייבן נישט קלעפּן קיין פאַרהאַרטעוועטע שטיקלעך בלוט. מיר דערזעען וואונדן, אָבער דאָ און דאָרט שוין פאַרהיילטע, פאַר אונז אין די אויגן נעמען זיי זיך פאַרציִען. און אונזער מיטלעבן, אונזער מיט־געפּייניקט־זיין נעמט אויך אַרויף אויף זיך א הויט. מיר ווערן נישט אַרומגעכאַפּט מיט דער גאַנצער קעלט פון לעבן. די דאָזיקע ביכער זענען באמת אויסן צו ווייזן דעם וועלט־חורבן, אָבער זיי, די ביכער גופא, שטעלן זיך אויס אין לאַנגע שרענגעס און פאַרשטעלן די רואינעס...

וואָרן וואָס פאַר א ווערט האָבן ביכער?

און וועלכן ווערט אַן אַנדערן קענען זיי דען האָבן א חוץ: אַז זייער קול, זייער בת־קול מוז זיך פאַנאַנדערטראָגן ביז די ברעגעס פון דער לעצטער ווייטעניש, ווייל א מענטש האָט געלעבט און א מענטש האָט דערשפּירט: „איך קען נישט שווייגן" און אין אַלץ דורך אים אַרויסגעזאָגטעס איז דאָ אַזוי קנאַפּ יאָ־און־ניינישקייט, יעדער אות פון אים אויפגעצייכנט איז אַזוי ווייניק פריוויליק פונקט ווי נישט פריי. זענען די אימפּעטיקע שפּריצן פון א שטורם, וואָס ווערט דורך א נישט געזעענעם ערגעץ־מעכטיקן ערגעץ־העכערן כח געטריבן פאַר עפּעס א חטא צו אייביקער בלוטיקער נע ונד־קייט. און ווייל זיין וואָרט איז דער אויסגעשריי, וואָס וואָלט גערן זיך פאַרהאַלטן, פאַרשטיקט, וועלכער קען אָבער נישט און רייסט זיך אָפּ פון אַלע קייטן, — דערפאַר טאַקי קען זיך דער לעזער אויך קיין עצה נישט געבן. ווען, ווער און וואו ער זאָל נישט זיין, ווערט דאָס דאָזיקע וואָרט אים אַרומרינגלען, און אַריינקלינגען אים אין די אויגן, אין די אויערן, פּונקט ווי צו אונז מוז זיך דערנענטערן דאָס טרויעריק־ווייטע, דאָס ווייט טרויעריקע וואָיען פון א ווינט.

און אַז מיר גייען דורך אַזעלכע ווערק ביזן סוף, שליסן זיך אונזערע ברעמען, מיר בלייבן זיצן צעפּלאָנטערטע, פאַרגעהיימניספולטע. מיר ווייסן שוין: נישט מיט קיין ביכער האָבן מיר דאָ געהאַט צו טאָן, דאָ האָבן מיר אין זיך אַריינגעאָטעמט שטיקער עלעמענט.

וואָרן וואָס פאַר א ווערט האָבן ביכער.

אָבער כדי ביכער זאָלן דערוועקן זייער עצם ווערט, דעם ווערט פון זייער רויען גייסט, אורשפּרונג, עלעמענט, וואָס ברעכט־דורך פון צייט צו צייט די צווימען און וואַרפט זיך ווי א לאַווינע אויף די בלומרשט צופרידענע, פאַרגלעטיקטע איינגעפּודערטקייטן און ברענט זיי דורך אַזוי לאַנג, ביז אין צענטער פון דער ערד ווערט אוועקגעשטעלט די ערד־וויסטעניש, די „פינסטערניש", — און דאָס נישט פאַרקלענערט, נישט געטרייסט, נאָר מיט דער גאַנצער האַרבקייט און נאַקעטקייט אַנטפּלעקן זיך פאַר אונז די רואינעס. — כדי אַזעלכעס צו דערגרייכן, און כדי דאָס דערגרייכטע זאָל נישט פאַרפרעמדט מאַכן, נישט אָפּשטויסן מיט דער פּחדימדיקייט: נאָר אַז הינטער דער מאַסקע פון גרויזאַמקייט זאָל שטראַלן א ציכטיק פּנים, וואָס וואַרט, זוכט דעם שיינעם מענטש, די שיינע ווייטקייט, דאָס שיינע שווייגן: אַז אין דער פעל פון „קין" זאָל שטעקן הבל; אַז קין זאָל זיין בלויז דער מענטשלעכער, דער פאַרבענקטערער, דער פילאָזאָפישער הבל (קיינער קלערט נישט אַזוי פיל וועגן גאָט ווי „קין"): אַז דער מערדער, וועלכער קען קיין איינציקע טרער נישט פאַרגיסן איז נאָר אפשר אומגליקלעכער פון דעם הרוג, וואָס פון אים גיסן זיך גאַנצע קאַלוזשעס בלוט,— געווינען דעם לעזער פאַר אַזעלכע מענטשלעכע פּראָצעסן קענען ביכער נאָר דענסטמאָל ווען זיי געלינגט צוקומען אַזוי נאָנט צו אונז, אַז מיר באַגרייפן דעם טאַקט פון זייערע שורות, דעם ריטם פון זייער אומרויִקייט, פּונקט ווי מיר באַגרייפן, אַז אונזער אָפּגעשוואַכט האַרץ הייבט אָן קלאַפּן ווען מיר גייען א שטיק וועגס איבער אונזערע כחות...

צו זייער עיקרדיקן ווערט דערגייען זיי נאָר דענסטמאָל, ווען עס גיט זיך זיי אָן צוקומען אַזוי נאָנט צו אונז, אַז זיי ווערן דער אַקאָמפּאַנימענט פון אונזערע מעשים און געדאַנקען פון מעשים. און אונטער זייער פולער באַסאָווער באַגלייטונג ווערט די מעלאָדיע ערנסטער, פינצטערער. און דאָך האָבן מיר עס ליב, ווייל דורך זיי ווערט דער ניגון אַזאַ טיפקייט: אַזאַ אמתדיקייט, אַזוי מענטשיש.

מיר ווערן דאָ פון עפּעס באַרויבט: די גאַנצקייט ברעכט זיך, אונזער זיכערקייט ווייס אַליין נישט ווי אַזוי, נאָר פּלוצים באַגעגנט זי זיך ביים ראַנד פון אַן אָפּגרונט. עס קומט פאָר א מאָדנער שינוי, מיר הייבן אָן דערזען נישט דאָס, וואָס ליגט פאַר אונזערע אויגן, נאָר דאָס וואָס פעלט... און דאָך שפּירן מיר עפּעס אַן אומפאַרשטענדלעכן נחת־רוח. און פאַרוואָס? אפשר דערפאַר, וואָס מיט אונז קומט פאָר דאָס איינענע וואָס מיט א מענטשן, וועלכער געפינט זיך איינער אַליין אין א צימער. יעדע מאָט, יעדער ריר זייגער ווערט איבערגעחזרט דורך די פיגורן אויף די ווענט. ווערט זיין איינזאַמקייט צערינען, קומט ער אין קאָנטאַקט מיט געהיימע, אומבאַקאַנט פון וואַנען אָנגעקומענע געשטאַלטן. און צוקוקנדיק זיך נענטער צו זיין לעבן, וואָס ווערט נאָך אַמאָל איבערגעלעבט דורך די דאָזיקע אויף דער וואַנט שפּרינגענדיקע בילדער, באַמערקט ער מיטאַמאָל ווי ביי זיין שאָטן פעלט א שטיק פון קאָפּ און ביי די קני האָט אים־עס אָפּגעריסן א גאַנצן פוס, — בלייבט ער פאַרטראַכט. פון ערגעץ קומט צושווימען א מעלאַנכאָליע, אָבער אין א מינוט אַרום זעט ער נאָך א נייעס: דער מענטש צווישן די שאָטנס איז א סך גרעסער פון דעם מענטש, וואָס זיצט ביים טיש — און אויב זיצנדיק אַזוי נעמען אים ריגען טרערן פון די אויגן, איז אוממעגלעך צו וויסן אויף וואָס ער וויינט: צי אויף דעם וואָס ער האָט אַזוי פיל אָפּגעבראָכנקייט, אַזוי פיל וואונדן, אָדער דערפאַר וואָס ער איז אַזוי גרויס?... דאָס ווייסט ער טאַקי נישט, אָבער איינס איז אים שוין קלאָר, דהיינו, אַז אין דער רגע האָט זיך אין אים אויפגעוועקט א ליבשאַפט צו ליידיקער אַטמאָספערע, אין וועלכער ער זיצט ביטער אַריין, א ליבשאַפט צו דער מרה־שחורהדיקער שטילשווייגעניש אַרום אים, א ליבשאַפט צו דער בייזער דראָענדיקער שאָטנהאַפטיקייט וואָס איז אַזוי פרעמד צו אים און דאָך אַזוי ענלעך צו אים.

און אויב ביכער זענען אַזוי — ביכער, וואָס זענען פינסטער ווי שאָטנס, וואָס ווייזן אונזערע אָפּגעבראָקלטע קעפּ, צעקאַליטשעטע גופים ווי עס ווייזן שאָטנס, אַזעלכע ביכער זענען גרעסער פון אונז פונקט ווי עס זענען אַזוי אונזערע שאָטנס, און אַזעלכע ביכער זענען אונז נאָנט, זייער נאָנט ווי שאָטנס — מיר האָבן זיי ליב, מחמת זיי האָבן אונז ליב, זענען אין אונז פאַרליבט, גייען אונז נאָך טריט ביי טריט. אָן אונז האָבן זיי קיין תקומה נישט. זייער גאַנץ דאָ זיין איז איין גרויס יאָגעניש נאָך אונז דעם מענטש, איז איין גרויס דורכלעבן, גרעסער לעבן און באַלעבן אונז דעם מענטש, זייער טרוימעריי איז דער טרוים פון אונזער גורל און געפּייניקטקייט, אין זייער מאַרך שווימט אַרום אונזער אומגליקלעך זיין.

אַזעלכע שרייבער האָבן דערגרונטעוועט דעם סוד, אַז ביים מאַכן דעם פּלאַן צו א ווערק אין פאָרעם א ליניע, וואָס מען מוז זיך אָנצייכענען, איז פאַראַן א פּאַרים, א חוט המשולש: פון דעם, וואָס ליידט — דורך דעם וואָס שאַפט — צו דעם וואָס לעזט, אָדער קורץ: פון מענטש דורך מענטש צום מענטש. אַלזאָ אין דער ערשטער שורה: דער מענטש. —

וואָרן וואָס פאַר א ווערט האָבן די ביכער?

דאָ מוז איך מאַכן א קליינע אַלוזיע: איך האָב זיך אָפּגערוקט פון דעם מאָטיוו, ביי וועלכן עס האַלטן זיך פעסט ליטעראַרישע אַרטיקל־שרייבער. נישט איינער וועט מיר מסתמא פאַרוואַרפן, אַז איך בין אַוועק פון דער „טעמע". איך האָב מיט א כיוון אויסגעמיטן די לייכטע מלאכה פון מאַכן „כאַראַקטעריסטיקעס". איך האָב דאָ געוואָלט אָנוואַרפן עטלעכע שטריכן, עס זאָל פון זיך אַליין אַרויסקומען כאָטש וועלכע עס איז, כאָטש די ווייטסטע ענלעכקייט פון יענעם גיגאַנטן בילד, אָבער פון יענעם פאַר אונז שטאַרק נאָנטן בילד, ווייל פון יענעם מענטשלעכן בילד: בייראָן! פון דעם מענטשלעכן זאָג איך.

וואָרן וואָס פאַר א ווערט האָבן ביכער. —

אויב מען ווייסט נישט ווי אַזוי זיי צו לייענען, אויב מען קען נישט צוקומען צו דעם קערן פון דער פרי, וועלכע איז איינגעוויקלט אין די פאַרשריבענע בלעטער. און אַז מיר טראַכטן זיך ערנסט אַריין אין בייראָן דעם מענטש, מוזן מיר אומבאַדינגט אַרויפקומען אויף דער מחשבה, אַז זיין גורל האָט אים ספּעציעל אַרויפגעוואָרפן אויף די וועגן פון אַזאַ לעבנס־שטייגער. אַז מיט זיין אייגענער פּערזאָן זאָל ער זיין ביכולת אָפּצולייקענען די מיינונג פון פרידריך שלעגל, אַז ער, בייראָן, איז געשטאַנען אין א גאָר נאָנטער חברותא מיטן שטן, מיט זיין אייגענעם מהות זאָל ער צונישט מאַכן די אידעאָלאָגיע, אַז ער איז דער מיסיאָנער פון סקעפּטיציזם, וואָרן נישט נאָר זיינע פעלזנשפּיציקע פּאָעמעס האָבן דורכגעשטאָכן אונזערע וואונדן און געלאָזט פליסן דעם היימער איבער אַלע גאַסן: זעט ווי אייך גייט שלעכט, — נאָר נאָך מער מיט זיינע פּערזענלעכע האַנדלונגען זאָגט ער עדות, אַז קודם־כל: דער מענטש!

אין זיין ערשטער מיטטיילונג צו לאָרד האָללאַנד לייענען מיר: „איך שיק אייך א ראַפּאָרט וועגן די געשעענישן אין נאָטינגהאַמשור, לויט ווי איך קוק אויף זיי איז מיין איבערצייגונג אַן אַנדערע. איך האַלט, אַז די צעבונטעוועטע זענען גערעכט און איך שטעל מיך איין זיי צו באַשיצן. דער אַרבעטער־קלאַס ווערט שטאַרק פאַרפאָלגט. צוליב מעכאַנישע מיטלען קען איין מענטש פאַרטרעטן זיבן. און אַלע איבעריקע בלייבן אָן אַרבעט; מען דאַרף זיך פרייען מיט דעם פאַרשריט פון די מאַשינען, אָבער מיין לאָרד, עס איז נישט קיין יושר, אַז די פאַרפאָלקאָמקייט פון דער מאַשין זאָל ווערן געקויפט פאַר דעם פּרייז פון דער דעגראַדאַציע פון מענטש". — אין זיין ערשט ביכל לידער איז נאָך נישטאָ די פיזיאָנאָמיע פון מחבר. אָבער אין דער דאָזיקער ערשטער מיטטיילונג הערט מען שוין די ילולה פון בייראָן. —

פון בייראָן — אָבער נישט פון יענעם חרוב־מאַכער און דעמאָן, [illegible] קענער האָבן אין אים געזען; פון בייראָן — אָבער נישט פון יענעם, פאַר וועלכן זיינע חסידים האָבן אים געהאַלטן, און אין וועמעס נאָמען זיי האָבן זיך אַרומגעוואַלגערט גאַנצע נעכט אין אונטערגאַסן, אָדער געטרונקען אָפּיום, אָדער אין בעסערן פאַל זיך אַרומגעטראָגן מיט פולע וועלט־שמערצערישע קעשענעס, געשריבן בייראָניזם־ביכער און געהאַלטן פאַר א שרעקלעכן פּחיתת־הכבוד זיך, צו פאַרנעמען מיט אַזעלכע נידריקע מאַטעריִען ווי די „מאָראַלישע" זייט פון לעבן; ווען איך זאָג פון בייראָן — מיין איך יענעם, וועלכער איז באַזעסן א רייך פאַרמעג און האָט ביסלעכווייז זיין האָב און גוטס צעטיילט צווישן שוואַכע, אונטערדריקטע און אָרימע, ביז סוף כל סוף האָט ער געמוזט פאַרמשכּנען זיינע פּריוואַטע ביכער, —

וואָרום וואָס פאַר א ווערט האָבן ביכער? —

פאַרשטייט זיך. ווען נאָך מיקעל אַנדזשעלאָ זאָלן נישט בלייבן קיין מאָנומענטאַלע דענקמעלער, וואָלט [illegible] ספק צערינען געוואָרן אין דער [illegible] נעגהייט, נאָר איצט, אַז זיינע סטאַטועס ווינקען צו אונז, פאַרשטייען מיר, וואָס זיי מיינען: ווען זייער מייסטער זאָל געבוירן ווערן אָן הענט, וואָלט ער אויך געווען מיקעל אַנדזשעלאָ. ווען בייראָן זאָל אונז נישט שענקען דעם „אַרעסטאַנט פון שילאָן", מאַנפרעד, קין, דאָן זשואַן, וואָלט ער אַריין אין צעטל פון פילאַנטראָפּן און קעמפער, און דערמיט וואָלט זיך עס מסתמא געענדיקט. אָבער איצט, אַז ער האָט אונז איבערגעלאָזט מאַסן־סצענעס, געשפּ[illegible] און אידעען, וואָס בישערן, פרעגן, קלאָגן אָן ערד און הימל, וועלט און גאָט, און זייער געיאָמער ווערט נישט אָנשווייגן דורך דורות און דורות — פאַרשטייען מיר, אַז אפילו אָן די ווערק וואָלט ער אויך געווען: בייראָן! איך וויל אָבער נישט שלעכט פאַרשטאַנען ווערן, נישט [illegible] אַלע באַרימטע מייסטערס לאָזט [illegible] זאָגן. ביי בייראָנען דערציילט אונז זיין פשוט לעבן זעהר א סך. וואָרום זאָגט מיר, איך בעט אייך, ווער פון זיי ביידע איז גרעסער: יענער, וועלכער הייסט זיין „קין" באַגעגענען א סצענע, ווי אַן אָרעם שעפּסעלע קריגט א שמאַך פון א שלאַנג, אָדער יענער, וואָס שרייט אין ענגלישן פּאַרלאַמענט: „זייט נישט מקריב דעם מענטשן פאַר דער מאַשין!"? ווער פון זיי ביידע איז בייראָנישער: יענער, וואָס שלייפט אַריין פּערזען אין מויל פון זיין העלד און באַפעלט אים צונויפצורופן מלאכים, רוחות און שדים, און אַז זיי קומען האָט ער צו זיי נאָר איין איינציק געבעט: „פאַרגעסן!" פאַרוואָס קען ער נישט פאַרגעסן. — אָדער יענער, וואָס שרייבט איינפאַכע בריוו מיט בעל־בתישער פּראָזע און האָט צו טאָן מיט אַזעלכע קלייניקייטן, ווי שיך פאַר איטאַליענישע עמיגראַנטן?...

איצט האָבן מיר זיי ביידע ליב, דורך יעדן איינעם פון זיי איז דער צווייטער נאָהנט. עס ווערט אונז קלאָר, אַז אויב בייראָן איז טאַקי דער שרייבער־צעוואָרפער, שרייבער־צעברעכער, האָט ער עס געטאָן, ווי זיין מאַנפרעד זאָגט: „נישט מיט דער האַנד, נאָר מיטן האַרץ האָב

(סוף — זייט נומער 6)

סוף פונם אַרטיקל „שטריכן צו בייראָנס בילד"

ער חרוב געמאַכט א האַרץ" און אַזאַ האַרציקייט גייט פון אים צו אונז. טראָץ דעם נסתרדיקן כעס, וואָס לויערט אין זיינע ביכער, דערגרייכט צו אונז אַזאַ אינטימקייט, אַזאַ היימישקייט פון אָט דעם גרעסטן מענטש צווישן די גרעסטע דיכטער, אַזאַ שטאַרקע נאָנטקייט, אַז מיר גלויבן אין זיין עקזיסטענץ פּונקט ווי מיר גלויבן אין דעם אָטעמען פון אונזערע לונגען. און די פאַרשטעלונג וועגן א פאַרניכטונג פון זיינע ווערק וואָלט פאַר אונז אַזוי שווער פּונקט ווי מיר לייַדן ביי דעם געדאַנק, אַז מיר וועלן אַמאָל שטאַרבן...

ישראל שטערן